

Zlatko Jurić

Sveučilište u Zagrebu
 Filozofski fakultet
 HR - 10000 Zagreb, I. Lučića 3

Izvorni znanstveni članak • Original Scientific Paper
UDK • UDC 72.035:72.092:727(497.5 Zagreb)

Znanstvena klasifikacija • Scientific Classification
 Područje: Tehničke znanosti • Section: Technical Sciences
 Polje: Arhitektura i urbanizam • Field: Architecture and Urban Planning
 Grane • Branches: 2.01.04 razvoj arh. i urb. • Architect. and Urban Development

Rukopis primljen • Manuscript Received: 12.05.1999.
Članak prihvaćen • Article Accepted: 15.06.1999.

Školski forum u Zagrebu 1893-1906. g.**School Forum in Zagreb 1893-1906****Ključne riječi • Key words**

arhitektonski natječaj	architectural competition
dr. Izidor Kršnjavi	Dr Izidor Kršnjavi
historicismizam	historicism
Ludwig & Huelsner	Ludwig & Huelsner
školski forum	school forum

Sažetak • Abstract

U članku su prikazana i analizirana teoretska razmišljanja dr. Izidora Kršnjavoga, dr. Franje Markovića, arh. Viktora Kovačića i arh. Janka Holjca, neizvedeni regulacijski i arhitektonski projekti arh. Josipa Vancaša te izvedeni školski kompleks arhitektonske tvrtke Ludwig & Huelsner iz Berlina-Leipziga u vremenu od 1893. do 1906. g. na prostoru omeđenom ulicom Kršnjavoga 2 - Rooseveltovim trgom 5 - Klaićevom ulicom 1.

The article presents and analyses the theoretic approach of Dr Izidor Kršnjavi, Dr Franjo Marković, Arch. Viktor Kovačić and Arch. Janko Holjac; Arch. Josip Vancaš's regulation and architectural designs that were never executed, and the school complex constructed by the architectural firm Ludwig & Huelsner of Berlin-Leipzig between 1893 and 1906 in the area bounded by 2 Kršnjavijeva ulica, 5 Rooseveltov trg and 1 Klaićeva ulica in Zagreb.

"A capital city had to be restructured and extended not only to better meet its physical requirements – a functioning entity with efficient transportation and with healthy residential districts – but also to represent symbolically the new function as its nation's center, from the spatial organization down to the architectural details." (Moravanszky, 1998:25).

1. Dr. Izidor Kršnjavi i raspis prvoga arhitektonskog i regulacijskog natječaja / Dr Izidor Kršnjavi and the First Architectural and Regulation Competition

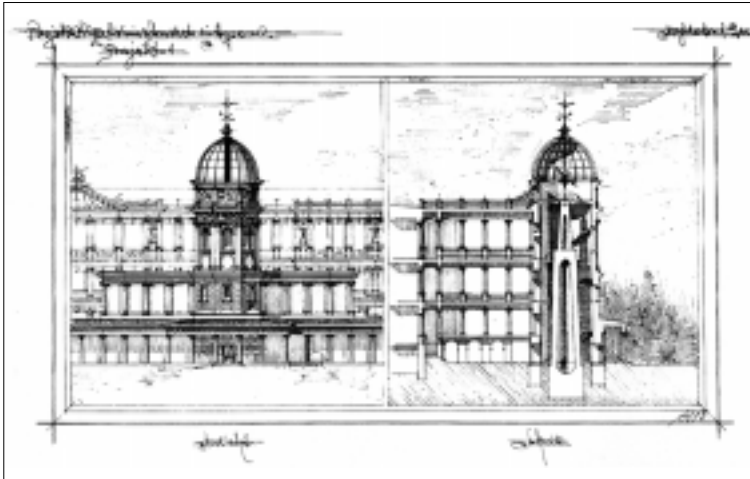
Izradu druge opće regulacijske osnove iz 1888. g., kapitalnoga planerskog dokumenta gradogradnje u razdoblju historicizma, popratile su brojne novinske rasprave o izboru koncepta i načinu buduće provedbe. U raspravama sudjeluje dr. Izidor Kršnjavi (1845 -1927), profesor povijesti umjetnosti na Sveučilištu u Zagrebu kao prvi akademski školovani teoretičar gradogradnje u historicizmu.

Dr. Izidor Kršnjavi dobiva stvarne mogućnosti da donekle neposrednije i autoritativnije utječe na razvoj grada tek nakon imenovanja za predstojnika Odjela za bogoštovje i nastavu u Kr. zem. vladi u vremenu od 1891. do 1896. g.¹ Najznačajnija zamisao je pokretanje i raspisivanje 1894. g. prvog suvremeno zamišljenoga arhitektonskog i regulacijskog pozivnog natječaja za projekt školskih zgrada i regulaciju četverokutnog prostora na Ciglani, omeđenoga Savskom cestom na istoku, Klaićevom ulicom na sjeveru, Kačićevom ulicom na zapadu i ulicom Kršnjavoga na jugu. Ideja o potrebi gradnje novih školskih zgrada već je bila prisutna u razmišljanjima o gradogradnji u Zagrebu. Autori prve opće regulacijske osnove iz 1865. g. već su prepoznali i planerski predvidjeli potrebu gradnje novih školskih zgrada. Dr. Izidor Kršnjavi provodi neposrednu organizaciju natječaja, te je sam izradio arhitektonski program i regulacijske uvjete u listopadu i studenom 1893. g. Osnovna planerska zamisao bila je rasporediti budućih devet javnih zgrada poštujući regulacijske ulične linije duž rubova promatranoga gradilišta i stvoriti veliki gradski blok oko unutrašnjeg dvorišta – *školski forum*. Zgrade su zamišljene kao slobodno stojeći volumeni povezani trijemovima. Na istočnoj polovici bloka predviđene su *trgovačka škola* u ulici Kršnjavoga, *realka* na uglu Kršnjavoga i Savske ulice, *glazbeni zavod* u Savskoj, *gimnazija* na uglu Savske i Klaićeve ulice, *gombaonica s aulom* i *konviktom* u Klaićevoj ulici. Dr. Izidor Kršnjavi je kao moćni odjelni predstojnik Kr. zem. vlade automatski postao članom Odbora za gradnju *crkve sv. Blaža*. Rasprava o gradilištu i stilu crkve sv. Blaža vremenski je izrazito dugotrajna jer se od 1880. do 1892. g. uglavnom raspravljalo o gradnji bazilične crkve na uglu Prilaza i Primorske ulice. Zamisao o gradnji crkve sv. Blaža u sklopu budućega školskog foruma na zapadnom dijelu, na mjestu današnjega Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta u Kačićevoj ulici, potiče od neumornog djelovanja Kršnjavoga. Osnovni programski uvjet u raspisu natječaja bila je otvorena perspektivna vizura na crkvu sa Savske ceste u smjeru istok – zapad. Na natječaju su sudjelovali pozvani arhitekti Hermann Bolle (1845 – 1926) i Kuno Waidmann (1845 – 1921) iz Zagreba, arhitekt Josip Vancaš (1859 – 1932) iz Sarajeva, arhitektonska tvrtka Helmer & Fellner iz Beča, arhitektonska tvrtka Ludwig & Huelssner iz Berlina – Leipziga.² Zamisao da se raspiše pozivni natječaj za projekt javne zgrade jest činjenica pionirskog značenja u suvremenim arhitektonskim zbivanjima, u kojima su uglavnom prevladavale izravne narudžbe. Zastupajući ideju natječaja, neizravno se postavlja zahtjev za većim sudjelovanjem arhitekata u urbanom planiranju i gradogradnji, što je dosada bilo područje samo inženira

* Zahvaljujem gospođama dr. sc. Snješki Knežević i Dubravki Cengić, prof., na ustupljenim fotografijama, nesebičnoj pomoći i preciznim uputama pri pisanju ovog rada.

1 Maruševski, 1986: 203-214.

2 Chvala, 1896: 2-7.

SL. 1. Hermann Bolle, Natječajni projekt (1) – pročelje i presjek zvjezdarnice, 1894. g.

Izvor • Source
HDA – ZGN – Rooseveltov trg 5, Zagreb

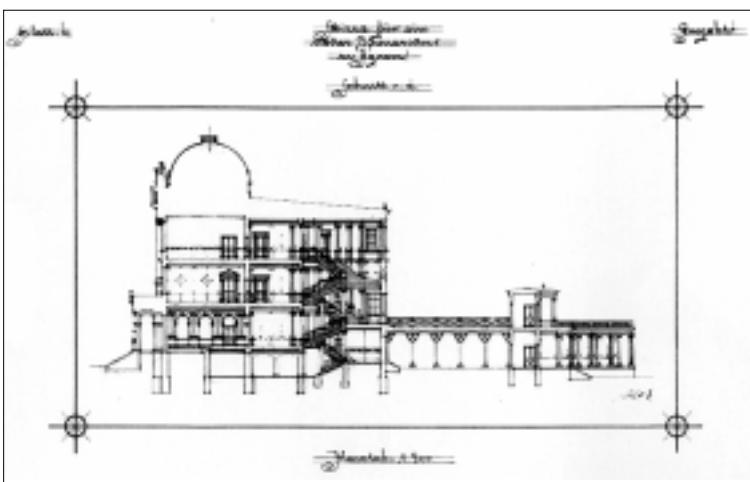
FG. 1. Hermann Bolle, competition design (1): façade and section of astronomical observatory, 1894

SL. 2. Hermann Bolle, Natječajni projekt (1): gimnazija – tlocrt prizemlja, 1894. g.

Izvor • Source
HDA – ZGN – Rooseveltov trg 5, Zagreb

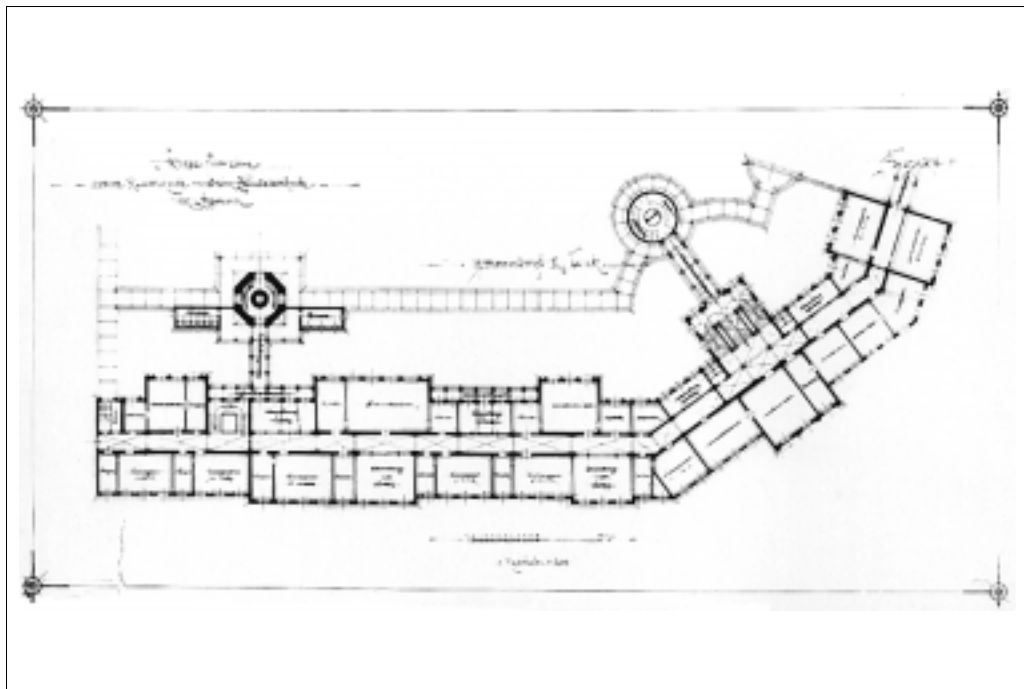
FG. 2. Hermann Bolle, competition design (1): grammar school - ground floor ground plan, 1894

SL. 3. Hermann Bolle, Natječajni projekt (1): gimnazija – poprečni presjek kroz stubište, 1894. g.

Izvor • Source
HDA – ZGN – Rooseveltov trg 5, Zagreb

FG. 3. Hermann Bolle, competition design (1): grammar school - section through staircase, 1894

SL. 4. Hermann Bolle, Natječajni projekt (1): realka i trgovačka škola, floort prvog kata, 1894. g.

Izvor • Source
HDA – ZGN – Rooseveltov trg 5, Zagreb

FG. 4. Hermann Bolle, competition design (1): secondary and commercial school, first floor ground plan, 1894

iz Gradskoga građevnog ureda i Građevnog odsjeka Kr. zem. vlade. Naglašavajući perspektivnu vizuru, jasno je iskazana misao da gradski prostor koji određuju prometna, funkcionalna i komunalna kategorija treba dopuniti i estetskom kategorijom – reprezentativnošću i monumentalnošću. Reprezentativnost se željela postići cjelovitošću arhitektonske kompozicije koja je bila uvjetovana jer ...

"... vanjština svih tih zgrada pako imala je sa ulične i dvorišne strane činiti utisak dielova jedine zgrade te nositi karakter rimskog foruma i predstavljati harmoničnu cjelinu".³

Uvodeći prvi put instituciju natječaja, dr. Izidor Kršnjavi određuje način ponašanja te kriterije vrednovanja pri odabiru projektanta za buduće javne gradnje. Način ponašanja je takav da se ...

"... nijedna osnova za oveće građevine, a naročito u arhitektonici, ne prihvaća bez konkurencije(...)"⁴

Predlaže oblik pozivnog natječaja, jer se neizravno i krajnje nenametljivo može predvidjeti željena kvaliteta rezultata. Pri određivanju kriterija vrednovanja postavlja visoku europsku razinu tako što u prosudbi sudjeluju europski stručnjaci. Svi pozvani natjecatelji predali su radove u veljači 1894. g. Natječajni radovi Helmera & Fellnera i Hermanna Bollea sačuvani su u vrlo fragmentarnom obliku, a radovi Kune Waidmanna, Josipa Vančaša i Ludwiga & Huelsnera vjerojatno nisu sačuvani. U dnevnim novinama objavljeni su relativno kritički prikazi s izložbe natječajnih radova. Kuno Waidmann izradio je tri varijante koje se ...

"... više praktičnosti i izvedivosti primiču".⁵

Arhitektonska tvrtka Helmer & Fellner u natječajnom je projektu ...

"... uz krasne tlorise priklopila nešto suviše prazne fasade stakleničkog značaja".⁶

U dnevnim je novinama natječajno rješenje Ludwiga & Huelsnera, koji su primijenili ...

3 O. c.: 2.

4 *Ibidem*.

5 *** (1894), *Izložba ...*:3.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*.

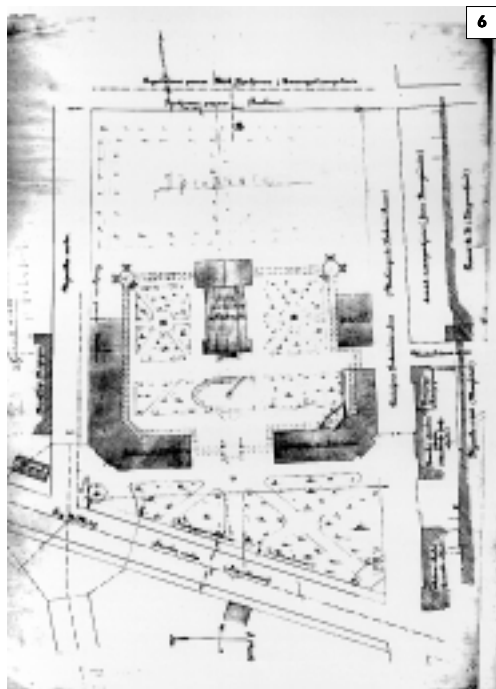
9 *Ibidem*.

10 Chvala, 1896:3.

11 *Ibidem*.

12 O. c.: 4.

13 O natječajnim projektima vrlo je detaljno pisala Olga Maruševski, 1992: 6-23.

"... unutarnju rasporedbu s dugimi tamnim hodnici (...)"⁷,
ocijenjeno kao krajnje neuspjelo. Pohvaljen je natječajni rad Josipa Vančaša jer je ...

"... svojom klasičnom facadom u renaissanci zamislio divno djelo".⁸

Natječajna osnova Hermana Bollea ocijenjena je kao ...

"... najgrandioznija, a potom i tako skupocjena, da se već s financijskih razloga nebi mogla u svojoj cjelosti izvesti".⁹

Kako je Josip Chvala zaposlen kao "nadinžinir" u Kr. zem. vladi, u objavljenim je prikazima natječajnih radova znatno umjereniji i vjerojatno bliži službenim stajalištima Kr. zem. vlade. U prikazu rada Kune Waidmanna spominje zanimljivu ptičju perspektivu te ...

"... posebno rješenje tlorisa zgrada sa posebnim zatvorenim dvorišti te dražestan projekt gombaonice (...)"¹⁰

Natječajni rad Helmera & Fellnera odlikovao se ...

"... jednostavnom rasporedbom prostorija i jednostavnom arhitekturom facada".¹¹

U prikazu rada Ludwiga & Huelsnera malo je blaži u ocjeni, jer se rad odlikuje ...

"... veoma jednostavnom, nu shodnom rasporedbom školskih prostorija, kao i ozbiljnom karakterističnom vanjštinom pročelja".¹²

Hermann Bolle vjerojatno je izradio tri varijante cijele situacije.¹³ U prvoj su varijanti sve zgrade smještene po rubu građevne parcele, a u središnjoj se osi nalazi glazbeni zavod u Savskoj i crkva sv. Blaža u Kačićevoj ulici. U drugoj varijanti poštovana je uvjetovana središnja perspektivna vizura na crkvu. Iz prve varijante sačuvani su nacrti za zgradu realke i trgovačke škole (sl. 4); zgradu gimnazije (sl. 2, 3), gombaonice, aule i zvjezdarnice (sl. 1). Prva nagrada pripala je arhitektonskoj tvrtki Ludwig & Huelsner iz Berlina – Leipziga, koja je bila specijalizirana za školske i bolničke zgrade.

SL. 5. N. N. (?),
Postnatječajna studija
A: situacija sa zgradama
gimnazije, realke i
trgovačke škole, aule i
konvikta, atr. II – VII,
1894. g.

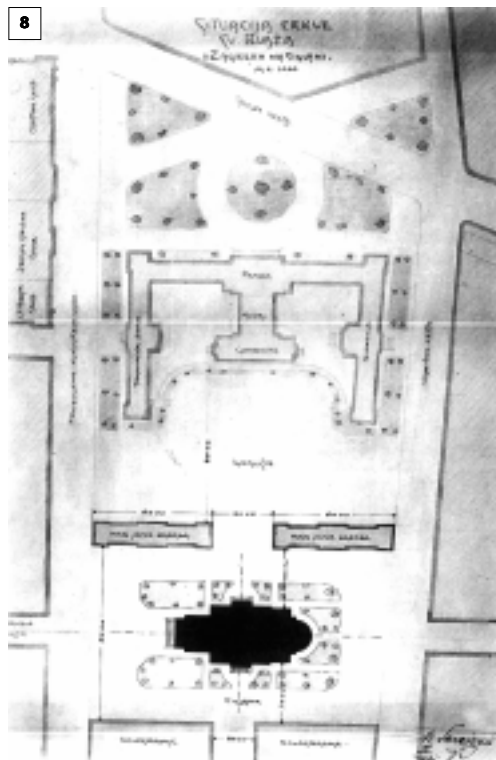
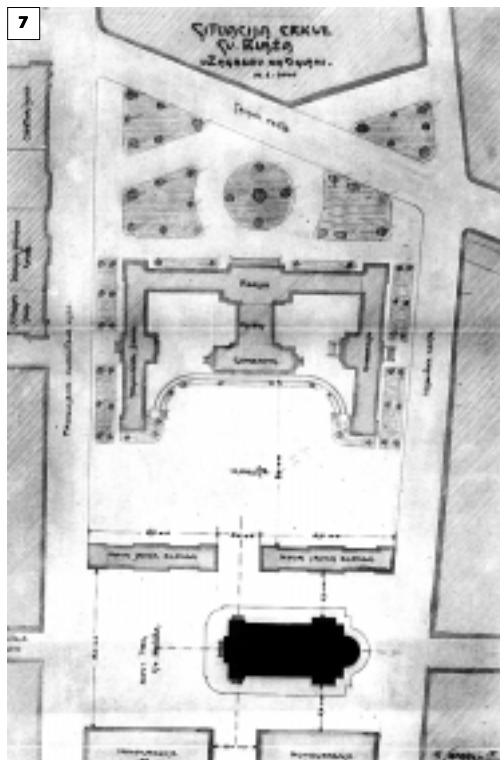
Izvor • Source
HDA – ZGN – Rooseveltov
trg 5, Zagreb

FG. 5. Unknown (?),
post-competition study
A: situation with
buildings of grammar
school, secondary school;
convent school, atr. II – VII,
1894

SL. 6. N. N. (?),
Postnatječajna studija
B: situacija sa zgradama
gimnazije, realke,
konvikta, aule i
gombaonice, atr. II – VII,
1894. g.

Izvor • Source
HDA – ZGN –
Rooseveltov trg 5, Zagreb

FG. 6. Unknown (?),
post-competition study
B: situation with
buildings of grammar
school, secondary school;
convent school; assembly
hall and gym hall, atr.
II – VII, 1894

Sl. 7. Josip Vancaš, Situacija crkve s kupolom lađom u smjeru produžene osi Kačićeve ulice, veljača 1901. g.

Izvor • Source
DAZ – ZGD – sv. 294.

FG. 7. Josip Vancaš, situation of church with nave parallel with Kačićeva ulica, February 1901

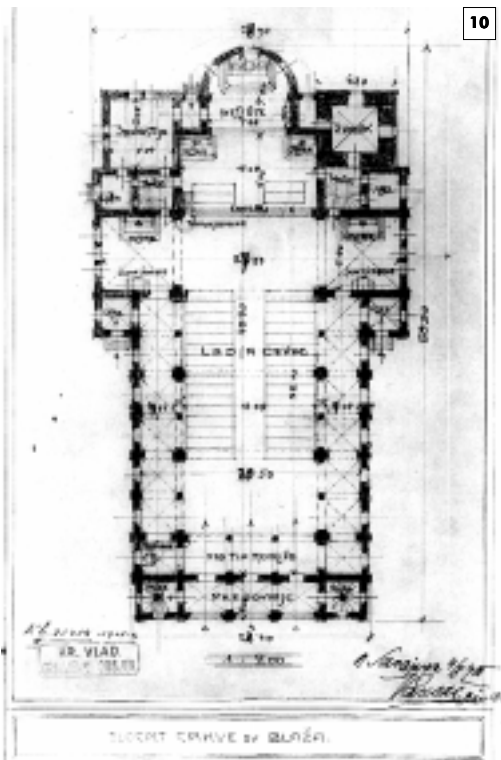
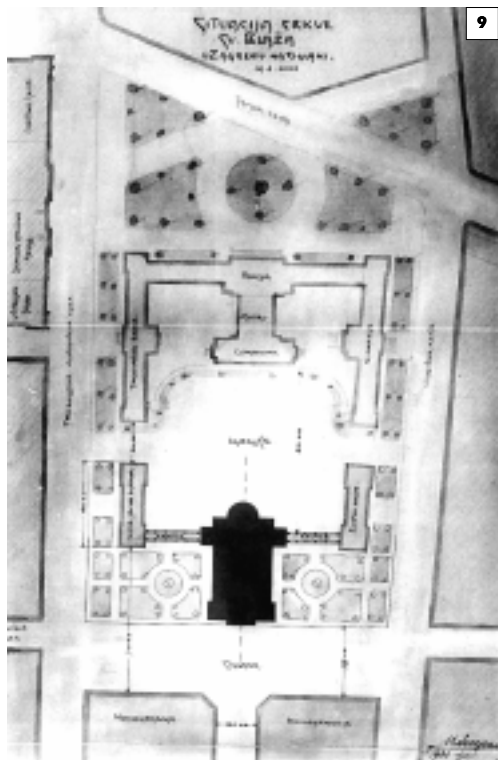
Sl. 8. Josip Vancaš, Situacija crkve s kupolom smještene u produžetku Kačićeve ulice s poprečnom osi u smjeru osi školskog foruma, veljača 1901. g.

Izvor • Source
DAZ – ZGD – sv. 294.

FG. 8. Josip Vancaš, situation of church with dome in prolongation of Kačićeva ulica and transversal axis parallel with the School Forum axis; February 1901

2. Od izmjene natječajnoga arhitektonskog programa do završetka gradnje / From Changes in Competition Designs to the End of Construction

No bez obzira na dodijeljenu prvu nagradu, vjerojatno je nakon natječaja započeta revizija programa u skladu s ograničenim vladinim financijskim sredstvima za izgradnju. Uz reviziju programa vjerojatno se projektiranje pojedinih zgrada pokušalo podijeliti među natjecateljima. U varijanti A zgrade gimnazije i realke-trgovačke škole slijede ulični smjer Savske ceste i projektirali bi ih Ludwig & Huelsner (sl. 5). Odustalo se od gradnje glazbenog zavoda. Josip Vancaš trebao je projektirati zgrade aule i konvikta koje su predviđene u Klaićevoj ulici. U varijanti B iz najtečajnog rada Josipa Vancaša preuzeto je odstupanje od zadanoga građevinskog pravca Savske ceste, što će se zadržati sve do konačno izvedenog rješenja sa stvaranjem trokutastoga Rooseveltova trga (sl. 6) Zgrada realke je u ulici Kršnjavoga, a predviđeni projektant je Huelsner. Zgrada konvikta je u Klaićevoj ulici. U središnjoj osi unutarnjeg dvorišta je aula s gombaonicom, prema projektu Kune Waidmanna. U varijanti C jedina je razlika produženje zgrade realke zbog dodatka trgovačke škole i malo manji volumen zgrade aule s gombaonicom (sl. 22). U varijanti D zamjetna je još veća štednja jer su predviđene samo tri zgrade. Konvikt, realka i trgovačka škola spojene su u jednu uglovnu zgradu na spoju ulice Kršnjavoga i Rooseveltova trga. Josip Vancaš trebao je biti projektant konvikta, a Huelsner je predviđen za projektiranje realke i trgovačke škole.

Huelsner je trebao projektirati aulu sa gombaonicom u Klaićevoj ulici i zgradu gimnazije na uglu Klaićeve ulice i Rooseveltova trga (sl. 16). No u konačnom rješenju odustalo se od gradnje crkve sv. Blaža i stvaranja perspektivne akse. Umjesto većeg broja projekatana odabrani su ipak prvonagrađeni projektanti. Dr. Izidor Kršnjavi arhitektonski je program izvedenog rješenja prilično izmijenio, u skladu s dodijeljenim novčanim sredstvima Kr. zem. vlade za cjelokupnu izgradnju.¹⁴ Osnovna zamisao bila je gradnja u dvije faze. Prva faza bila je izgradnja školskog foruma kao kompaktne zgrade u obliku slova U na istočnoj strani bloka. Sjeverno krilo bilo je predviđeno za trgovačku školu, srednje krilo za realnu gimnaziju, a južno krilo za klasičnu gimnaziju. U središnjoj osi zgrade, na dvorišnoj strani, trebao se nalaziti muzej sadrenih odljeva i gombaonica. Oba krila zgrade bila bi povezana s gombaonicom otvorenom kolonadom u kojoj bi se nalazili gipsani odljevi ...

"... najboljih tvorevina klasične umjetnosti".¹⁵

U drugoj fazi predviđena je dogradnja muzejskog foruma na zapadnoj strani. Na sjevernom je krilu trebao biti prirodoslovni muzej, a na južnom krilu arheološki muzej. Oba bi krila također bila povezana otvorenom kolonadom s gipsanim odljevima ...

"... najboljih kiparskih umjetnina kršćanske dobe".¹⁶

U zapadnom dijelu, u Kačićevoj ulici, u središnjoj osi, nalazila bi se crkva sv. Blaža. Ideja školskog foruma doživjela je samo djelomičnu provedbu. Izgrađen je istočni školski dio, a u neizvedenim projektima ostao je zapadni dio s muzejima i crkvom sv. Blaža. U građenju

SL. 10. Josip Vancaš, Situacija crkve s arkadama i uzdužnom lađom u smjeru središnje osi školskog foruma, veljača 1901. g.

Izvor • Source
DAZ – ZGD – sv. 294.

FG. 10. Josip Vancaš, situation of church with arcades and nave parallel with the central School Forum axis; February 1901

SL. 11. Josip Vancaš, Tlocrt trobrodne bazilikalne crkve sv. Blaža, 9. 8. 1905. g.

Izvor • Source
DAZ – ZGD – sv. 294.

FG. 11. Josip Vancaš, ground plan of Basilica of St Blasius with nave and two aisles; 9 Aug. 1905

14 Kršnjavi, 1905a: 1-3.

15 O. c.: 2.

16 *Ibidem*.

SL. 11. Josip Vancaš,
Perspektiva crkve s
kupolom na Ciglani,
veljača 1901. g.

Izvor • Source
 DAZ – ZGD – sv. 294.

FG. 11. Josip Vancaš,
perspective of church
with dome in Ciglana;
February 1901

17 DAZ – GPZ – GO – Kršnjavoga 2, Rooseveltov trg 5, Klaićeva 1; građevna dozvola od 27. 7. 1894. g., br. 20562/IV.

18 za a: Chvala, 1896: 5; za b: Cvitanović, 1969: 57-59, 118, 173-174.

19 DAZ – GPZ – GO – Kršnjavoga 2, Rooseveltov trg 5, Klaićeva 1; uporabna dozvola od 5. 12. 1895. br. 38725/IV.

20 Chvala, 1896: 5.

cijeloga školskog kompleksa iskazana je visoka organiziranost i djelotvornost manufakturne izvedbe građenja u razdoblju historicizma. Na osnovi arhitektonskog projekta što ga je izradila tvrtka Ludwig & Huelsner izdana je građevna dozvola u srpnju 1894. g.¹⁷ Građevna uprava nad izvedbom povjerena je 27. kolovoza 1894. g. Kuni Waidmannu.¹⁸ Arhitektonska tvrtka Ludwig & Huelsner razrađivala je izvedbene arhitektonske projekte s preciznim prikazima detalja istodobno s tijekom izvedbe pojedinih radova. Cijela gradnja vanjštine zgrade i stavljanja pod krov trajala je šesnaest mjeseci jer je uporabna dozvola za gimnazijski dio izdana u prosincu 1895. g.¹⁹ Unutrašnjost ostalih dijelova zgrade poput realke, muzeja, gombaonice i trgovačke škole dovršena je do 1. lipnja 1896. g.²⁰ Osnovni razlog što ideja foruma nije u cijelosti provedena jest postojeći punopravni ugovor između gradske općine i vojne uprave, koji je sklopljen prilikom gradnje *Rudolfovih vojarni* u Ilici 1888. g.

SL. 12. Josip Vancaš, Perspektiva crkve u "romanskom slogu" sa zvonikom, 9. 8. 1905. g.

Izvor • Source
DAZ – ZGD – sv. 294.

FG. 12. Josip Vancaš, perspective of church and bell tower in the Romanesque style; 9 August 1905

Ugovorom je vojna uprava dobila pravo korištenja zapadnog dijela Ciglane za smještaj baraka za skladištenje građevnog materijala sve do 1905. g. Vojna uprava nije bila voljna sklopiti bilo kakav razumni dogovor, nego je postavljala izrazito ucjenjivačke financijske uvjete na koje grad nije mogao pristati. Promišljajući ideju foruma, dr. Izdor Kršnjavi imao je uzor u teoretskim razmišljanjima i regulacijskim studijama za *javni carski forum* arhitekata Gottfrieda Sempera i Karla von Hasenauera iz 1869. g. u Beču, kao i projekt *Artibus* arhitekta Otta Wagnera iz 1880. g.²¹ Nemali razlog da je početna ideja samo djelomično izvedena imala je i određena osobna nesklonost pojedinaca vehementnom temperamentu Kršnjavoga, kojim je on zastupao radikalni estetizam. Sljedeći je razlog nesposobnost čelnih predstavnika upravnih i financijskih vlasti grada i Kr. zem. vlade da shvate svu širinu i kompleksnost

21 Moravanszky, 1998: 25-61.

SL. 13. Josip Vancaš,
Perspektiva središnje
lade s križnim svodovima,
9. 8. 1905. g.

Izvor • Source
DAZ – ZGD – sv. 294.

FG. 13. Josip Vancaš,
Perspective of nave with
cross vaults; 9 Aug. 1905

SL. 14. Josip Vancaš,
Perspektiva središnje
lade s ravnim kazetiranim
stropom, 9. 8. 1905. g.

Izvor • Source
NAZ – DM – III – 20.

FG. 14. Josip Vancaš,
Perspective of nave with
coffered ceiling; 9 Aug. 1905

predloženih regulacijskih zamisli. Konačna arhitektonska i planerska kompozicija školskog foruma realno je ostvarenje uravnotežene arhitektonske retorike. Izvedeno je rješenje prilično različito od početnih radikalnih estetskih zamisli, koje ipak daje naslutiti sve monumentalnosti početnih planerskih zamisli. Velika povijesna zasluga dr. Izidora Kršnjavoga jest to što se pionirski zalagao za uvođenje monumentalnog mjerila srednjoeuropskoga gradskog prostora.

3. Dr. Franjo Marković: razmišljanja o reprezentativnom značenju / Dr Franjo Marković: the Importance of the Representational

Nakon djelomičnog ostvarenja prvobitne zamisli o gradnji školskog foruma 1896. g. ponovno su prevagnuli pobornici ideje da se *crkva sv. Blaža* ipak gradi na prvobitno određenome mjestu na uglu Prilaza i Primorske ulice. Glavni kritičar te ideje bio je dr. Franjo Marković (1845 – 1914), prvi profesor filozofije na Zagrebačkom sveučilištu.²² Vrlo elokventnom i stručno utemeljenom analizom zalaže se za gradnju crkve sv. Blaža u sklopu školskog foruma. U analizama gradskog prostora radikalno se opredjeljuje za prevagu estetskoga nad funkcionalnim i financijskim činiteljima pri odlučivanju o izboru gradilišta. Kad retrospektivno promotrimo ...

"... prosvjetne zavode za posljednjih četrdesetak godina podignute na odličnih i okolinom lijepih mjestih grada, nekoje usred prostranih lijepo zasadenih trgova, zar danas, gdje vidimo gotovo nov doljnji grad, lijepo i ukusno izgrađen, te u njem tolike nove privatne kuće podignute na vrlo prikladnih (...) i odličnih gradilišta (...)"²³

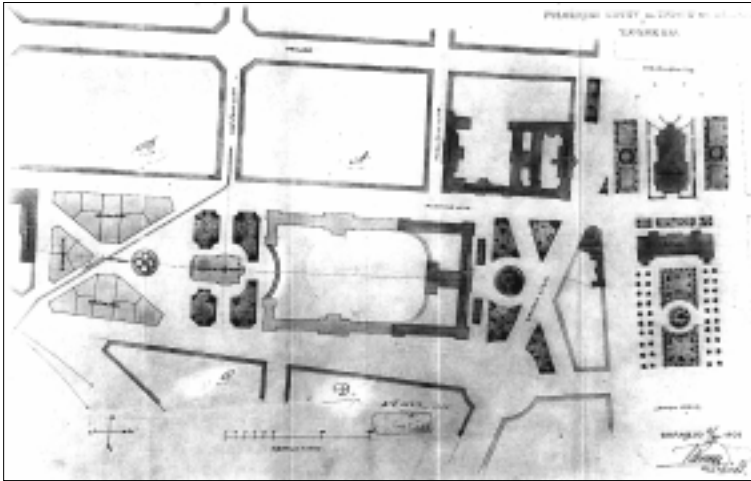
Osnovna je misao da isključivo merkantilni i funkcionalni razlozi ne mogu biti odlučujući element kad se raspravlja o mjestu gradnje tako specifičnog objekta. Određivanje mjesta za gradnju sakralnog prostora – crkve, koja ima jako simbolično značenje, u pristupu se ne može izjednačiti sa stambenim ili poslovnim zgradama koje čine osnovnu i svakodnevnu činjenicu gradske izgradnje. U tekstu detaljnije razrađuje početnu programsku zamisao dr. Izidora Kršnjavoga pri raspisu pozivnog natječaja predlažući da ...

"... se nova crkva stavi odprilike u nastavak osi Kačićeve ulice, sredinom svojom baš prema sredini gimnazijsko realske zgrade, a da se zapadno od crkve izgradi privatnim kućama onaj pravokutni prostor ciglanski, koji sad zapremaju barake, tako da bi se k istoku okrenuta fronta ovog pravokutnika bila od prilike nastavak zapadne crte Kačićeve ulice i činila liepo zaleđe novoj župnoj crkvi, a k zapadu okrenuta fronta njegova činila bi ulicu s istočnom frontom fabrike duhana"²⁴

22 Marković 1897:243-244.

23 *Ibidem*.

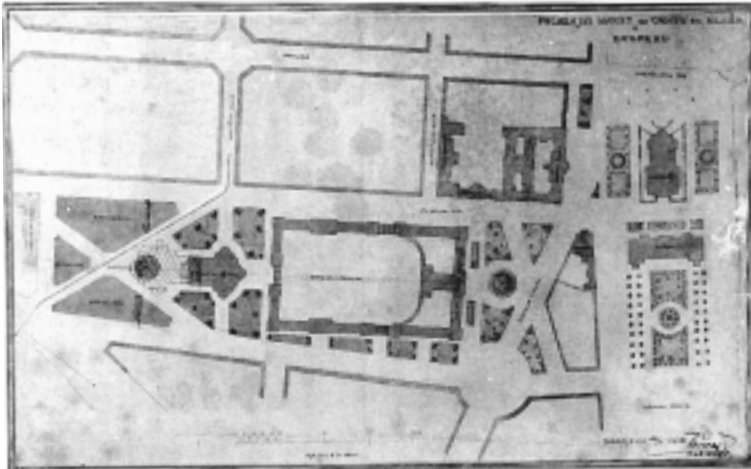
24 *Ibidem*.

SL. 15. Josip Vancaš, Situacija crkve s uzdužnom lađom u smjeru središnje osi školskog foruma, a poprečnom lađom u smjeru Kačićeve ulice, 4. 11. 1905. g.

Izvor • Source
DAZ – ZGD – sv. 294.

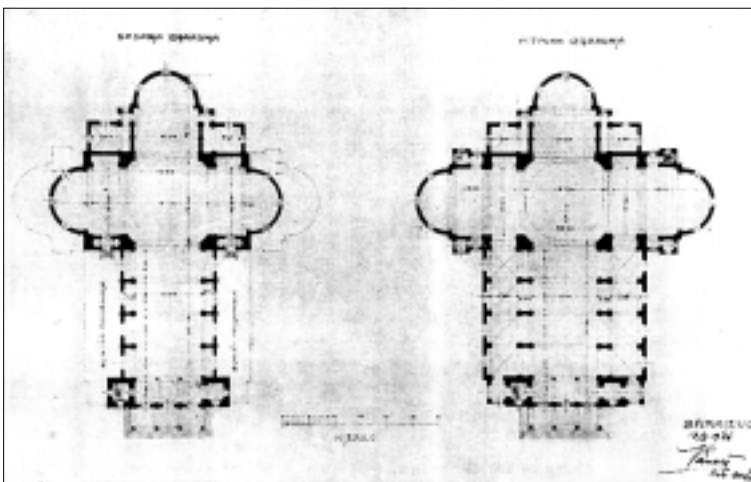
FG. 15. Josip Vancaš, situation of church with nave parallel with the central School Forum axis, and transept in the direction of Kačićeva ulica; 4 November 1905

SL. 16. Josip Vancaš, Situacija crkve s uzdužnom lađom u smjeru središnje osi školskog foruma, a poprečnom lađom u osi Kačićeve ul., 13. 1. 1906. g.

Izvor • Source
NAZ – DM – III – 20.

FG. 16. Josip Vancaš, situation of church with nave parallel with the central School Forum axis and transept in the direction of Kačićeva ulica; 13 January 1906

SL. 17. Josip Vancaš, Tlocrt prizemlja crkve po fazama izgradnje, 13. 1. 1906. g.

Izvor • Source
NAZ – DM – III – 20.

FG. 17. Josip Vancaš, ground plan of church ground floor according to stages of construction; 13 January 1906

SL. 18. Josip Vancaš,
Perspektiva prve faze
izgradnje crkve s kupolom,
atr. 13. 1. 1906. g.

Izvor • Source
NAZ – DM – III – 20.

FG. 18. Josip Vancaš,
perspektive of first stage
in the construction of a
domed church; 13 Jan. 1906

U zagrebačkom su okružju dvije regulacijske ideje tijekom vremena postale općeprihvaćena činjenica u teoriji gradogradnje historicizma. Janko Nikola Grahor jedan je od pokretača osnovne ideje blokovske izgradnje najamnih stambenih zgrada. Dr. Izidor Kršnjavi glavni je zagovornik primjene perspektivne akse u organiziranju reprezentativnih javnih gradskih prostora. Bitna novost koju dr. Franjo Marković unosi u teoriji gradogradnje historicizma jest zamisao da monumentalni objekt smještajem u neizgrađenom okolnom prostoru zbog jakog reprezentativnog značenja može biti poticajni moment za stvaranje kvalitetnije stambene izgradnje kojem se estetski oblikuje okolni gradski prostor. Dr. Franjo Marković postavio je teoretski temelj koji će arh. Josip Vancaš nastaviti i kvalitativno dograditi u regulacijskim i arhitektonskim analizama blokovske strukture.

4. Josip Vancaš: ponovni povratak Ciglani 1901. g. / Josip Vancaš: Return to Ciglana in 1901

Usprkos nastojanjima dr. Franje Markovića od 1896. g. do 1901. g. u Odboru za gradnju nastavljena su razmišljanja o podizanju crkve sv. Blaža na uglu Prilaza i Primorske ulice. U 1901. g. pojavila se mogućnost određene financijski razumne zamjenske nagodbe s vojnom upravom oko skladišnih baraka na Ciglani, pa se Odbor za gradnju crkve sv. Blaža ponovno odlučio za smještaj crkve na Ciglani, u osi Kačićeve ulice. Arhitekt Josip Vancaš izradio je, u skladu s preporukama Odbora, skice za dvije regulacijske mogućnosti. Prva je skica crkva koja je uzdužnom lađom smještena u produžetak Kačićeve ulice (sl. 7). Druga je regulacijska skica crkva s kupolom smještena također u produžetku Kačićeve ulice, dok je poprečna os usklađena s osi školskog foruma (sl. 8). Nezadovoljan shematičnošću i određenom nespretnošću odborskog prijedloga, Josip Vancaš izradio je regulacijsku skicu u kojoj se os uzdužne lađe crkve poklapa sa središnjom uzdužnom osi školskih zgrada. Crkva bi bila povezana ...

"... sa krilnim zgradama (župni dvor i ma koja simetrično sagrađena javna sgrada) sa otvorenim arkadama u arhitektoničnu cjelinu"²⁵ (sl. 20).

25 DAZ – GPZ – GO – Prilaz 64 – sv. 2326, 18634/IV; pismo arh. Josipa Vancaša predsjedništvu DHIA od 11. 2. 1901. g./br. 120.

SL. 19. Josip Vancaš, Perspektiva potpuno izgrađene crkve s kupolom, atr. 13. 1. 1906. g.

Izvor • Source
NAZ – DM – III – 20.

FG. 19. Josip Vancaš, perspective of completely constructed church with dome; 13 January 1906

Situacijsku skicu arhitekt Josip Vancaš popratio je projektom ...

"... kupolne crkve sa četiri tornja (...) u monumentalnim oblicima sloga talijanske renesanse"²⁶ (sl. 11, 19).

Arhitekt Josip Vancaš početnu točku u istraživanjima gradskog bloka nalazi u *kući Kuković* (1872 – 1874. g.; A. Hebranga 9 – 11 / Gajeva 28 / A. Kovačića 2 – 4 / Preradovićeve 29), na kojoj je graditelj Ivan Plochberger st. ostvario zamisao da kompaktan blok s najamnom stambenom izgradnjom ispuni cijelu građevnu parcelu. Praznine unutar bloka u obliku unutrašnjih dvorišta imaju isključivo funkcionalnu namjenu kao svjetlici i prostori za provjetranje. Arhitektonskom postavom potpuno je odijeljen javni ulični gradski prostor od privatnoga stambenog prostora. Poslovno-stambena *palača Prve hrvatske štedionice – Oktogon* (1898 – 1900. g.; Ilica 5 / Margaretska 1 – 3 / Bogovićeve 6) arhitekta Josipa Vancaša međufaza je u razradi kompaktnoga gradskog bloka. Blok ponovno ispunjava cijelu građevnu parcelu i svjetlici imaju isključivo funkcionalnu namjenu. Uvođenjem novoga kompozicijskog elementa – dijagonalnoga natkrivenog prolaza, postignuta je inovacija jer se javni pješački prostor u prizemlju, polujavni prostor banke na prvom katu i privatni stambeni prostor na ostalim katovima međusobno preklapaju. U prijedlozima za školski forum Josipa Vancaša provedena je inverzija ideje kompaktnog bloka koji volumenom potpuno ispunjava građevnu parcelu. Na građevnoj parceli velikih dimenzija po obodu su volumeni školskih i muzealnih zgrada polujavne namjene, dok prazna unutrašnjost građevnog bloka ima isključivo namjenu javnoga gradskog prostora. Na zapadnom dijelu, u uzdužnoj osi foruma, smještena je monumentalna crkva s velikom polukružnom kupolom na križištu uzdužne i poprečne lađe, koja je trijemovima spojena na muzejske novogradnje pomoću kojih uspostavlja odnos prema školskom kompleksu. Radikalnim estetiziranjem arhitektonskog koncepta postignut je monumentalni završetak školskog foruma.

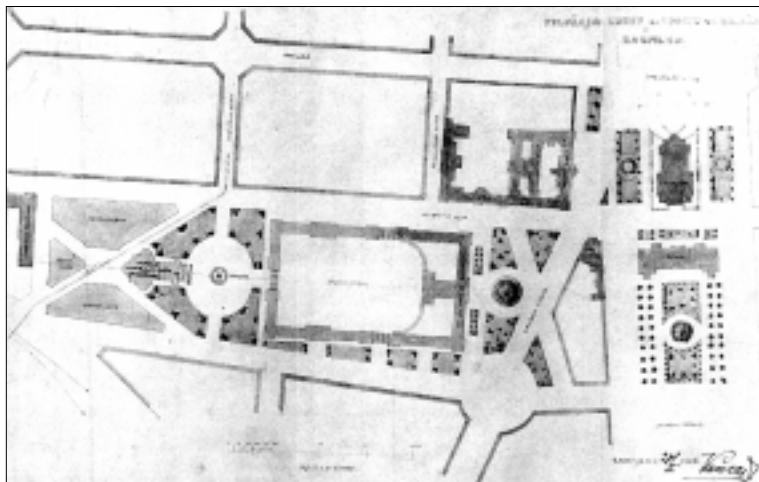
Osnovni razlog zašto je prijedlog ponovno propao bio je isključivo na razini gradske uprave: nije bila riješena financijska podloga provođenja opće regulacijske osnove i djelotvornoga pravnog načina izvlašćivanja privatnog zemljišta za javne gradske potrebe.

26 *Ibidem.*

SL. 20. Josip Vancaš, Situacija crkve smještene u uzdužnoj osi školskog foruma ispred eliptičnog trga u produžetku Kačićeve ulice, 28. 1. 1906. g.

Izvor • Source
NAZ – DM – III – 20.

FG. 20. Josip Vancaš, Situation of church located in the longitudinal School Forum axis in front of elliptical square in the prolongation of Kačićeva ulica; 28 January 1906

5. 1905 - 1906. g.: polemika između dr. Milana Amruša - dr. Izidora Kršnjavog - arh. Viktora Kovačića - arh. Janka Holjca / 1905 - 1906: Polemic Between Dr Milan Amruš, Dr Izidor Kršnjavi, Arch. Viktor Kovačić and Arch. Janko Holjac

Nakon višegodišnjih neuspješnih pregovora s vojnom upravom za vrijeme gradonačelnika dr. Milana Amruša, konačno je početkom 1905. g. istekao ugovor s vojnom upravom o višegodišnjem najmu zemljišta na Ciglani.²⁷ Gradonačelnik dr. Milan Amruš ponovno je obnovio ideju o gradnji crkve sv. Blaža na Ciglani ...

"... u osi prema zgradi velike realne gimnazije tako, da ima glavni ulaz i pročelje iz istočne strane, (...). Crkva bi se gradila u obliku bazilike u romanskom slogu s tornjem, koji će biti za sebe i odlučan od crkve sa predvorjem i emporama, a ima biti tako velika da bude moglo u nju stati 1600 do 2000 ljudi".²⁸

Arhitekt Josip Vancaš izradio je nove arhitektonske nacрте za crkvu sv. Blaža u zahtjevanom "romanskom slogu sa tornjem" (sl. 12). Arhitektonska je kompozicija bila trobrodna bazilika s poprečnom lađom, polukružnom apsidom svetišta i masivnim volumenom zvonika ugrađenim u cjelinu (sl. 10). Unutrašnjost je zamišljena u dvije varijante s ravnim kazetiranim stropom i križnim svodovima (sl. 13 -14). Krajem 1905. g. Odbor za gradnju konačno je odredio položaj crkve na prostoru Ciglane, gdje je poprečna lađa ...

"... upravljena na os Kačićeve ulice, pročelje prema zapadu, a sanktuarij prema istoku"²⁹ (sl. 15).

Dr. Izidor Kršnjavi javno se polemički suprotstavio regulacijskim zamislima dr. Milana Amruša o dovršenju školskog foruma.³⁰ U polemičkoj je reakciji istaknuo kako nije mogao očekivati ...

"... da bi itko na svijetu mogao doći na ideju da se gradi u bizantskom ili romanskom slogu baš na ovome mjestu (...). Kušat ću ipak da razjasnim pitanje, pa da dobrim razlozima vojujem. Ne pobijem li – neka se forum nakazi: ali neka se nakazi barem uz moj protest".³¹

Dr. Izidor Kršnjavi upozorava da je prof. Luka Jelić glavni začetnik ideje o gradnji u "romanskom slogu" ...

"... u stilu crkvi, koje su građene u vrijeme hrvatskih kraljeva iz narodnih dinastija".³²

²⁷ DAZ – GPZ – GO; zapisnik SGZ-a od 28. 1. 1905., prgf. 25 (br. 3374/IV).

²⁸ NAZ – 7232/1944; zapisnik sjednice Odbora za gradnju crkve sv. Blaža od 31. 5. 1905. g.

²⁹ NAZ – 7232/1944; zapisnik sjednice Odbora za gradnju crkve sv. Blaža od 2. 11. 1905. g.

³⁰ za a: Kršnjavi, 1905a:1-3; za b: Kršnjavi, 1905b:5-6.

³¹ Kršnjavi, 1905a: 2.

³² *ibidem*.

SL. 21. Josip Vancaš, Situacija crkve smještene u uzdužnoj osi školskog foruma na eliptičnom trgu u produžetku Kačićeve ulice, 28. 1. 1906. g.

Izvor • Source
DAZ – ZGD – sv. 294.

FG. 21. Josip Vancaš, Situation of church along the parallel School Forum axis on the elliptical square in the prolongation of Kačićeva ulica; 28 Jan. 1906

U regulacijskoj koncepciji neobično je važno postizanje cjelovitosti arhitektonske kompozicije cijelog kompleksa foruma, pa bi sve buduće dogradnje ...

"... morale biti građene u jedinstvenu stilu talijanske renesanse".³³

Kr. zem. vlada trebala bi uvjetovati sudjelovanje u financiranju gradnje zahtjevom da se crkva sv. Blaža oblikovno i kompozicijski uskladi s cjelokupnom dispozicijom postojećih školskih i budućih muzealnih zgrada na forumu. Dr. Izidor Kršnjavi jasno zahtijeva gradnju u renesansnom stilu, a osnovni je razlog to što ...

"... u to doba Hrvati nisu samo primali, nego su i davali. Davali su ne samo ljude i talente, nego su davali i ideje".³⁴

U raspravu se uključio i arhitekt Viktor Kovačić (1874 – 1924), koji objašnjava arhitektonsku važnost gradnje sakralne građevine, zbog čega bi javno mnijenje trebalo aktivno sudjelovati u urbanističkoj i arhitektonskoj raspravi.³⁵ Nedvosmisleno je osporen dotadašnji monopol arhitekta Josipa Vancaša u izradi projekata za crkvu sv. Blaža, jer u složenim kulturnim situacijama ne može biti mjerodavan nejasni ukus pojedinca. Navedeni su primjeri drugih zemalja u kojima se ...

"... za postavljanje djela od važnosti ne angažira samo publika, već se raspisuje natjecanje samo za one koji mogu najviše doprinijeti. Taj način je time pravilniji što nema nedostatka protekcije što ovdje u našem slučaju do sada postoji".³⁶

Jedini ispravan postupak za izbor projektanta crkve sv. Blaža jest raspisivanje javnoga arhitektonskog natječaja i ...

"... s tim vezane kontrole javnog mnijenja".³⁷

Kvalitetu radova pristiglih na natječaj jamči dobro pripremljen program i internacionalni žiri ...

"... tako da niti jedan naš arhitekt ne može biti spriječen da svoje mogućnosti stavi u službu naše kulture".³⁸

Dr. Milan Amruš nakratko se ponovno uključio u raspravu odbivši javnu polemiku s dr. Izidorom Kršnjavim. Osnovni cilj koji je svojim prijedlogom želio postići jest konačno sagraditi crkvu, a arhitektonski rezultat, kako je naveo, jamči profesionalna kvaliteta Josipa Vancaša. Arhitekt Janko Holjac (1865 – 1939) zaključio je polemiku javnim istupom na sjednici gradskog zastupstva u prosincu

33 *Ibidem.*

34 *Ibidem.*

35 Kovačić, 1905: 5-6.

36 *O. c.*: 5.

37 *O. c.*: 6.

38 *Ibidem.*

1905. g.³⁹ Osnovni razlog odustajanja od gradnje monumentalne centralne crkve s kupolom jest to što postojeće prikupljene financije dopuštaju samo gradnju crkve u skromnijem izrazu "romanskog sloga". U organizaciji unutrašnjeg prostora bazilična je crkva za obavljanje bogoslužja neusporedivo funkcionalnija od centralne crkve. Arhitekt Janko Holjac potpuno je odbacio potrebu raspisa javnoga arhitektonskog natječaja. U promišljanjima mogućnosti dovršenja arhitektonske kompozicije školskog foruma arhitekt Janko Holjac izravno se suprotstavio dr. Izidoru Kršnjavome zagovarajući oblikovnu heterogenost jer ...

"... se tamo može cijeli niz zgrada podići u preraznim stilovima, pa ipak ove mogu prikazati liepu sliku cijelovitosti (...)"⁴⁰

Pod dojmom uvjerljive i financijski pragmatične argumentacije arhitekta Janka Holjca gradsko je zastupstvo prihvatilo Jelić-Amrušev prijedlog i uputilo ga Kr. zem. vladi na potvrdu. Građevni odsjek Unutarnjeg odjela Kr. zem. vlade u cijelosti je odbacio mogućnost bilo kakve gradnje na Ciglani, uz jednostavnu tehničku primjedbu da se postojeće trase ...

"... željezničke pruge u blizini Ciglane neće promieniti (...)",

o čemu se u predloženoj regulacijskoj situaciji za crkvu sv. Blaža uopće nije brinulo.⁴¹ Kr. zem. vlada zbog regulacijskih razmišljanja u kojima se uopće ne uzima u obzir postojeća željeznička pruga postavlja zahtjev da se prije početka izrade bilo kakvih arhitektonskih nacрта napravi detaljni regulacijski plan za cjelokupni prostor Ciglane. Dr. Izidor Kršnjavi vrlo je spretno dočekao intervenciju Kr. zem. vlade nagovorivši arhitekta Josipa Vančaša početkom 1906. g. da izradi novu seriju arhitektonskih skica.⁴² Prva je alternativa bila renesansna crkva s kupolom na križanju uzdužne i poprečne lađe. Regulacijski, crkva je smještena tako da je poprečna lađa u osi Kačićeve ulice, a uzdužna lađa u središnjoj osi školskog foruma (sl. 16). U arhitektonskoj kompoziciji ostavljena je mogućnost postupnog povećanja crkve produženjem poprečne lađe i dogradnjm pobočnih uzdužnih lađa (sl. 17 - 19). U takvoj regulacijskoj varijanti smještaja crkve arhitekt Josip Vančaš posebno je naglasio važnost usklađenosti oblikovanja crkve s oblikovanjem školskog foruma jer oni čine cjelovitu prostornu kompoziciju. U drugoj alternativi crkva je uzdužnom lađom istovjetna s osi školskog foruma, ali se pomiče više prema istoku. Između crkve i školskog foruma stvoren je gradski trg eliptičnog oblika, kojem je uzdužna os elipse u smjeru Kačićeve ulice. Osnovna je ideja bilo stvaranje međuprostora trga između crkve i budućega školsko-muzealnog foruma, koji bi trebao omogućiti potpunu fleksibilnost u izboru oblikovnog izraza arhitektonske kompozicije. Postojala je mogućnost i renesansne crkve s kupolom i bazilične crkve u "romanskom slogu" (sl. 20 - 21). Kršnjavi-Vančaševi prijedlozi iz 1906. g. zapravo su finale dugogodišnjih razmišljanja o gradnji crkve sv. Blaža i školskom forumu. Prijedlozi su propali zbog dva osnovna razloga. Prvi su tehničke primjedbe Kr. zem. vlade, koje se nipošto nisu mogle zanemariti. Drugi je razlog to što su se predstavnici Nadbiskupskoga duhovnog stola zbog oskudnih financijskih sredstava odlučili za financijski povoljniju i funkcionalniju gradnju bazilične crkve u "romanskom slogu". Epilog gotovo tridesetogodišnje rasprave o tome treba li graditi crkvu na Ciglani ili u Prilazu bit će raspis javnoga arhitektonskog natječaja za gradnju crkve sv. Blaža na uglu Prilaza i Primorske ulice 1908/09. godine, s međunarodnim predsjednikom ocjenjivačkog suda.

39 za a: DAZ – GPS – GO; zapisnik SGZ-a od 4. 12. 1905, čl. 279, br. 29764/IV; za b: *** (1905), *Skupština...* 4.

40 *** (1905), *Skupština...* 4.

41 NAZ – 7232/1944; dopis Kr. zem. vlade Nadbiskupskome duhovnom stolu od 23. 12. 1905. g., br. 25214 (g. o. III/3690).

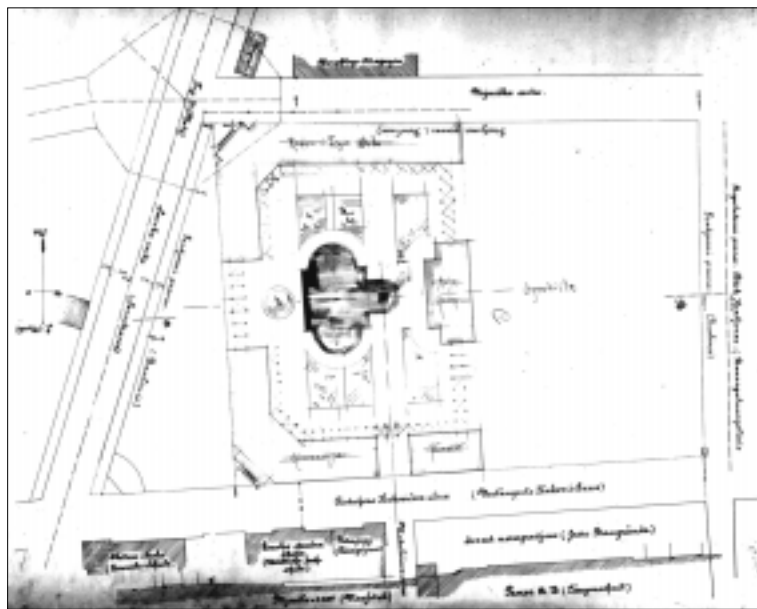
42 za a: NAZ 7 – 232/1944; pismo Josipa Vančaša Odboru za gradnju crkve sv. Blaža od 14. 1. 1906. g. za b: NAZ – 7232/1944; pismo Josipa Vančaša Odboru za gradnju crkve sv. Blaža od 29. 1. 1906. g.

6. Dr. Izidor Kršnjavi, dr. Franjo Marković i arh. Josip Vancaš: radikalna misao o gradogradnji / Dr Izidor Kršnjavi, Dr Franjo Marković and Arch. Josip Vancaš: Radical Thoughts on Urban Planning

U toku regulacijskih rasprava koje su se vodile oko uređenja pojedinih dijelova grada dr. Izidor Kršnjavi, dr. Franjo Marković i arhitekt Josip Vancaš mogli bi se ubrojiti u radikalniju struju planera gradogradnje u razdoblju historicizma. Radikalna grupacija zastupa stav da grad nije isključivo mehanička rezultanta prometnih, komunalnih i funkcionalnih komponenti, već da je nužna snažna korekcija i dopuna estetskom komponentom zasnovanom na izravnoj primjeni europskih iskustava. Djelovanje dr. Izidora Kršnjavoga, dr. Franje Markovića i arhitekta Josipa Vancaša potpuno je suvremeno i kvalitetom ravnopravno s europskim planerima historicizma. Vodeća je ličnost dr. Izidor Kršnjavi, kojemu suvereno pripada mjesto prvog teoretičara europskih vrijednosti u zagrebačkoj gradogradnji. Zastupa vrlo radikalne teoretske postavke kojima je osnovni cilj postizanje skladnog spoja između estetske ideje reprezentativnosti i Hausmanovih prometno-higijenskih načela u gradogradnji. U teoretskim tekstovima dr. Izidor Kršnjavi precizno je upozorio na osnovne buduće probleme u provedbi određenih reprezentativnih planerskih zamisli. Unutar radikalne grupacije iznimno mjesto pripada analizama blokovske strukture arhitekta Josipa Vancaša, koji ima sposobnost koncipiranja regulacijskih uvjeta koji omogućuju stvaranje "karakteristične gradske slike" radikalnom estetizacijom arhitektonske kompozicije s reprezentativnim i monumentalnim elementima.

Projekti za školski forum krajnja su točka u teoretskom istraživanju blokovske strukture u gradogradnji XIX. stoljeća. Analizu blokovske gradske strukture nastavili su dalje arhitekti internacionalne moderne arhitekture.⁴³

■

SL. 22. N. N. (?), Postnatječajna studija C: situacija sa zgradama realke i trgovačke škole, gimnazije, konvikta, aule i gombaonice, atr. II - VII, 1894. g.

Izvor • Source
HDA - ZGN - Rooseveltov trg 5, Zagreb

FG. 22. Unknown (?), Post-competition study C: situation with buildings of secondary school and commercial school, grammar school, convent school, assembly hall and gym hall, atr. II - VII, 1894

Literatura • Bibliography

1. **Chvala J.** (1896), *Nove srednje škole u Zagrebu*, "Viesti društva inžinira i arhitekta", Zagreb, XV/1896, 1 (15. 1): 2-7.
2. **Čvitanović, Đ.** (1969), *Arhitekt Kuno Waidmann*, DHUH, Zagreb: 57-59.
3. *** (1894), *Izložba osnovah i nacrtah*, "Narodne novine", Zagreb, (6. 2. 1894): 3.
4. **Knežević, S.** (1996), *Zagrebačka zelena potkova*, Školska knjiga, Zagreb: 200-223.
5. **Kovačić, V.** (1905), *Gradnja crkve sv. Blaža*, "Agramer Tagblatt", Zagreb, XX/1905, 277 (2. 12): 5-6.
6. **Kršnjavi, I.** (1905a), *Crkva sv. Blaža u Zagrebu*, "Narodne novine", LXXI/1905, 273:1-3.
7. **Kršnjavi, I.** (1905b), *Gradnja crkve sv. Blaža*, "Agramer Tagblatt", Zagreb, XX/1905, 277 (2. 12): 5-6.
8. **Marković, F.** (1897), *O gradilištu za novu župnu crkvu sv. Blaža u Zagrebu*, "Vienac", Zagreb, XXIX/1897, 15 (10.4): 243-244.
10. **Maroević, I.** (1970), *Zagreb između 1848. i potresa 1880*, "Arhitektura", Zagreb, XXIV/1970: 107-108, 122-127.
11. **Maroević, I.** (1977), *O historicizmu u Zagrebu*, "Peristil", Zagreb, XX/1977: 123-144.
12. **Maruševski, O.** (1986), *Iso Kršnjavi – kao graditelj*, Zagreb, 1986: 203-214.
13. **Maruševski, O.** (1992), *Školski forum Ise Kršnjavoga*, Studije muzeja Mimara 8, Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1992: 6-23.
14. **Moravanszky, A.** (1998), *Competing Visions-Aesthetic Invention and Social Imagination in Central European Architecture 1867-1918*, The MIT Press, Cambridge-Massachusetts, 1998: 25-61.
15. *** (1905), *Skupština gradskog zastupstva zagrebačkog*, "Narodne novine", Zagreb, LXXI/1905, 279, (5.12): 4.

Kratice • Abbreviations

- HDA** – Hrvatski državni arhiv
ZGN – Zbirka građevnih nacрта
DAZ – Državni arhiv u Zagrebu
GPZ – Gradsko poglavarstvo u Zagrebu
GO – Građevni odsjek
ZGD – Zbirka građevne dokumentacije
NAZ – Nadbiskupski arhiv u Zagrebu
DM – Dijecezanski muzej
DHIA – Društvo hrvatskih inžinira i arhitekta
SGZ – Sjednica gradskog zastupstva

Summary • Sažetak**School Forum in Zagreb 1893-1906**

In discussions held concerning the regulation and planning of certain town areas, Dr Izidor Kršnjavi, Dr Franjo Marković and architect Josip Vancaš belonged to the more radical group of urban planners in the neo-historical period. This radical group considered that a city is more than just the mechanical sum of traffic, public utility and functional components, and that an aesthetic component based on the direct application of European experiences is also a great necessity. The ideas of Kršnjavi, Marković and Vancaš was completely on the level of the work of European neo-historical planners. The leading figure was Dr Izidor Kršnjavi who was the leading theoretician of European prominence in Zagreb town planning. He supported very radical theoretical stands geared at achieving a harmonious link between aesthetic, representational and Hausman's traffic-hygienic principles in urban planning. In his texts he clearly outlined future problems in the implementation of town planning on a representational scale. The architect Josip Vancaš held a special place in this radical group. He analysed the structure of town blocks and was able to visualise regulation conditions that would enable the creation of a "characteristic city image" by including representational and monumental elements to achieve a radically aesthetic architectural effect. Designs for the School Forum are the final point in 19th century theoretic research into urban structures in Zagreb. It was architects of international modernism who continued to analyse the block structure of the city.

Zlatko Jurić

Biografija • Biography

Dr. sc. **Zlatko Jurić**, dipl. ing. arh., na Arhitektonskom je fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao, magistrirao, a potom i doktorirao s temom historicističke arhitekture Zagreba. Radio je kao projektant i rukovoditelj biroa, sudjelovao je na nekoliko natječaja; bavi se znanstvenim radom i stručnom publicistikom s područja povijesti arhitekture XIX. i XX. st. Nedavno je izabran u zvanje višeg asistenta za predmet *Zaštita spomenika* na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Arch. **Zlatko Jurić**, Ph.D. graduated from the Faculty of Architecture, Zagreb University, then won his MSc and Ph.D. on the subject of neo-historical architecture in Zagreb. He worked as designer and head of bureau, and participated at several competitions; he does research work and publishes articles in the field of 19th and 20th century history of architecture. He was recently elected senior lecturer in *Monument Protection* at the Faculty of Philosophy in Zagreb.

PROSTOR

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK • UDC 71/72
GOD. • VOL. 7(1999)
BR. • NO. 1(17)
STR. • PAG. 1-142
ZAGREB, 1999.
siječanj-lipanj • January-June

Z. Jurić: Školski forum ...

Pag. 49-68